

YOSHLAR ONGINI SHAKLLANTIRISHDA MA'NAVIYAT VA PSIXOLOGIYANING BOG'LIQLIGI

Avazova Xushro'ybibi Kamoltdin qizi

*Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti "Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi"
yo'nalishi 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada yoshlar tarbiyasida ma'naviyat va psixologiyaning o'zaro bog'liqligi masalasi yoritiladi. Unda yosh avlodning barkamol shaxs sifatida shakllanishida ma'naviy qadriyatlar hamda psixologik omillarning uyg'unligi muhim ekani tahlil qilinadi. Zamonaviy yondashuvlar asosida tarbiya jarayonida ichki motivatsiya, qadriyatlar tizimi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ma'naviyat, psixologiya, yoshlar tarbiyasi, integratsiya, qadriyatlar, ijtimoiylashuv, motivatsiya, shaxs rivoji

Zamonaviy globallashuv davrida yoshlar tarbiyasi dolzarb masalalardan biri hisoblanib, jamiyat taraqqiyoti bevosita yosh avlodning ma'naviy yetukligi va psixologik barqarorligiga bog'liqdir. Shu sababli tarbiya jarayonida faqat bilim berish bilan cheklanib qolmay, balki shaxsning ichki dunyosini boyitish, uning ruhiy holatini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma'naviyat va psixologiyaning integratsiyasi aynan shu vazifani samarali amalga oshirish imkonini beradi, yoshlar tarbiyasida ma'naviyat insonning ichki qadriyatlari, e'tiqodi, axloqiy me'yorlari va hayotiy maqsadlarini shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi. Psixologiya esa ushbu jarayonning ichki mexanizmlarini, ya'ni motivatsiya, hissiyot, tafakkur va xulq-atvorni o'rganadi va ularning integratsiyasi natijasida tarbiya jarayoni yanada samarali va mazmunli tus oladi, ma'naviy qadriyatlar yoshlarning xulq-atvorini tartibga soluvchi ichki mezon sifatida xizmat qiladi va zamonaviy psixologik tadqiqotlar yoshlar orasida stress, ijtimoiy bosim va identitet muammolari ortib borayotganini ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda ma'naviy tarbiya psixologik himoya vositasi sifatida namoyon bo'ladi, masalan, milliy qadriyatlar, urf-odatlar va an'analarga tayanish yoshlarning o'zligini anglashiga va ruhiy barqarorlikni saqlashiga yordam beradi. Shuningdek, oilaning roli ham muhimdir, oiladagi sog'lom psixologik muhit va ma'naviy qadriyatlar uyg'unligi yoshlarning shaxs sifatida shakllanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Ota-onaning mehr-muhabbati, qo'llab-quvvatlashi va to'g'ri yo'naltirishi bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Ta'lim tizimida ham ma'naviyat va psixologiya integratsiyasiga e'tibor qaratish zarur.

Dars jarayonida nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarning hissiy holatini inobatga olish, ularning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash muhimdir, interfaol metodlar, psixologik treninglar va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar bu borada samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Yoshlar tarbiyasida o'z-o'zini anglash jarayoni ham muhim o'rin egallaydi va psixologik yondashuvlar orqali yoshlarning ichki imkoniyatlarini ochish, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatish mumkin ma'naviyat esa bu jarayonga maqsad va yo'nalish beradi. Natijada jamiyatga foydali, ongli va mas'uliyatli shaxs shakllanadi. Yoshlar tarbiyasida ma'naviyat va psixologiyaning integratsiyasi jarayonida qadriyatlarining internalizatsiyasi, ya'ni ichki ongga singdirilishi muhim bosqich hisoblanadi.

Agar yoshlar ma'naviy me'yorlarni faqat tashqi talab sifatida qabul qilsa, ularning xulqi vaziyatga bog'liq holda o'zgaruvchan bo'ladi, ammo ushbu qadriyatlar psixologik jihatdan ichki ehtiyojga aylanganda, ular barqaror hayotiy prinsip sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli tarbiya jarayonida tushuntirish, namuna ko'rsatish va shaxsiy tajriba orqali o'rgatish usullari samarali hisoblanadi. Bundan tashqari, yoshlar ongida ma'naviy immunitetni shakllantirish dolzarb vazifalardan biridir. Zamonaviy axborot oqimi sharoitida turli zararli g'oyalar va noto'g'ri qarashlar yoshlar ongiga tez ta'sir ko'rsatishi mumkin va bu jarayon yoshlarning o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish va boshqalar bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini oshiradi, ma'naviy qadriyatlar bilan boyitilgan emotsional intellekt esa insoniylik, mehr-oqibat va bag'rikenglik kabi sifatlarni mustahkamlaydi.

Natijada jamiyatda sog'lom ijtimoiy muhit shakllanadi. Shuningdek, motivatsiya masalasi ham integratsiyaning muhim jihatlaridan biridir. Yoshlarning faoliyatga bo'lgan ichki qiziqishi va intilishi ko'pincha ularning ma'naviy qarashlari bilan bog'liq bo'ladi, agar shaxs o'z faoliyatini jamiyatga foyda keltirish, o'zini rivojlantirish va ma'naviy kamolotga erishish bilan bog'lasa, uning motivatsiyasi yanada kuchli va barqaror bo'ladi. Zamonaviy ta'lim muhitida psixologik treninglar, rivojlantiruvchi mashg'ulotlar va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar integratsiyaning amaliy ko'rinishidir, bunday yondashuvlar yoshlarning nafaqat bilimni oshiradi, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi va jamoaviy faoliyat, muammoli vaziyatlarni hal qilish va o'z fikrini erkin ifoda etish imkoniyati yoshlarning ijtimoiy va psixologik yetukligini ta'minlaydi. Bundan tashqari, yoshlarning o'zini-o'zi boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

Psixologik jihatdan bu o'z xatti-harakatlarini nazorat qilish, maqsad qo'yish va unga erishish qobiliyatini anglatadi. Ma'naviyat esa ushbu jarayonga axloqiy yo'nalish beradi. Natijada shaxs nafaqat muvaffaqiyatga erishadi, balki jamiyat uchun foydali faoliyat olib boradi. Yana bir muhim jihat – bu ijtimoiy moslashuv jarayonidir, yoshlar turli ijtimoiy guruhlar, madaniyatlar va qarashlar bilan to'qnash keladi. Psixologiya ularga moslashish

mexanizmlarini o'rgatsa, ma'naviyat o'z qadriyatlarini saqlab qolishga yordam beradi. Bu esa globallashtirish sharoitida milliy o'zlikni asrab qolish uchun muhim omil hisoblanadi.

Shu bilan birga, yoshlar orasida liderlik sifatlarini rivojlantirish ham integratsiyaning muhim natijalaridan biridir va ma'naviy yetuklik va psixologik bilimlar uyg'unligi lider shaxsning shakllanishiga olib keladi. Bunday yoshlar nafaqat o'z hayotini to'g'ri yo'lga qo'ya oladi, balki boshqalarga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yoshlar tarbiyasida ma'naviyat va psixologiyaning integratsiyasi jarayonida identitet, ya'ni shaxsning o'zligini anglash masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy jamiyatda yoshlar turli madaniy, ijtimoiy va axborot ta'sirlari ostida shakllanadi, shu sababli ularda mustahkam hayotiy pozitsiya va aniq qadriyatlar tizimini shakllantirish muhimdir.

Psixologik yondashuvlar orqali yoshlar o'z qiziqishlari, imkoniyatlari va maqsadlarini anglab yetadi, ma'naviyat esa bu jarayonga mazmun va yo'nalish beradi. Bundan tashqari, refleksiya jarayoni, ya'ni o'z xatti-harakatlarini tahlil qilish qobiliyati ham integratsiyaning muhim jihatlardan biridir. Yoshlar o'z fikr va harakatlarini baholash orqali xatolarini anglaydi va ularni tuzatishga intiladi, bu jarayon psixologik rivojlanishning muhim ko'rsatkichi bo'lib, ma'naviy qadriyatlar bilan uyg'unlashganda shaxsning ichki kamolotiga xizmat qiladi va yoshlar tarbiyasida kommunikativ madaniyatni rivojlantirish ham dolzarb masala hisoblanadi, psixologiya samarali muloqot qilish, nizolarni hal etish va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirib, ma'naviyat esa bu jarayonga hurmat, bag'rikenglik va odob-axloq me'yorlarini olib kiradi.

Natijada sog'lom ijtimoiy munosabatlar shakllanadi. Zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi sharoitida raqamli muhitning yoshlar psixikasiga ta'siri ortib bormoqda, internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning dunyoqarashini shakllantirishda muhim omilga aylangan. Shu sababli ularda axborotni tanqidiy tahlil qilish, zararli ta'sirlardan himoyalash va ma'naviy mezonlar asosida qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurdir, bu jarayonda psixologik bilimlar va ma'naviy tarbiya o'zaro uyg'un holda qo'llanilishi lozim. Yana bir muhim jihat – bu stressga chidamlilikni shakllantirishdir, yoshlar turli hayotiy qiyinchiliklar, o'qish va ijtimoiy bosimlar bilan duch keladi.

Psixologik treninglar orqali ularni stressni boshqarishga o'rgatish mumkin, ma'naviy qadriyatlar esa ularga sabr, bardoshlilik va ijobiy fikrlash kabi sifatlarini singdiradi, bu esa ruhiy salomatlikni saqlashda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, qadriyatga yo'naltirilgan tarbiya modeli samarali hisoblanadi, bu modelda yoshlar faqat bilim olish bilan cheklanmay, balki o'z hayotiy maqsadlarini aniqlash, jamiyat oldidagi mas'uliyatini anglash va o'z ustida ishlashga o'rganadi.

Psixologiya bu jarayonda shaxsiy rivojlanish strategiyalarini taklif etsa, ma'naviyat unga maqsad va mazmun beradi, yoshlar tarbiyasida ijobiy ijtimoiy tajriba muhim rol o'ynaydi, turli ijtimoiy loyihalar, ko'ngillilik faoliyati va jamoaviy tashabbuslar yoshlarning

nafaqat ijtimoiy faolligini oshiradi, balki ularning ma'naviy va psixologik rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Bunday faoliyat orqali yoshlar o'zlarini jamiyatning muhim qismi sifatida his qiladi va o'z imkoniyatlarini namoyon etadi. Bundan tashqari, individual yondashuv tamoyili ham muhim ahamiyatga ega, har bir yoshning psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlari turlicha bo'ladi. Shu sababli tarbiya jarayonida ularning individual jihatlarini inobatga olish zarur, ma'naviy qadriyatlar esa umumiy yo'nalish sifatida xizmat qiladi va barcha yoshlar uchun yagona axloqiy mezonlarni belgilaydi, yana bir muhim yo'nalish bu kreativ tafakkurni rivojlantirishdir.

Zamonaviy jamiyat ijodkor, yangilikka intiluvchan shaxslarni talab qiladi. Psixologiya kreativ fikrlashni rivojlantirish usullarini o'rgatsa, ma'naviyat bu jarayonda ezgulik, foydalilik va jamiyat manfaatlarini ustuvor qo'yishni ta'minlaydi. Yoshlar tarbiyasida ma'naviyat va psixologiyaning integratsiyasi jarayonida hayotiy maqsadlarni shakllantirish muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy dunyoda turli qarama-qarshi g'oyalar mavjud bo'lib, yoshlar ko'pincha tanlov oldida qoladi va psixologik jihatdan mustahkam shaxs vaziyatni tahlil qila oladi, ma'naviy jihatdan yetuk shaxs esa to'g'ri qaror qabul qiladi. Shu sababli bu ikki omilning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Yoshlar tarbiyasida mas'uliyat hissini rivojlantirish ham asosiy vazifalardan biridir.

Xulosa qiladigan bo'lsak, yoshlar tarbiyasida ma'naviyat va psixologiyaning integratsiyasi zamonaviy jamiyat talabi hisoblanadi. Ushbu ikki yo'nalishning uyg'unligi yoshlarning har tomonlama barkamol bo'lib yetishishiga xizmat qiladi. Ma'naviy qadriyatlar shaxsning ichki tayanchi bo'lsa, psixologiya uning rivojlanish mexanizmlarini tushuntiradi. Shu bois tarbiya jarayonida ularni birgalikda qo'llash muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. Toshkent, 2008, 15-95-betlar
2. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. Toshkent, 2010, 90-102-betlar
3. Nishonova Z.T. Tarbiya psixologiyasi. Toshkent, 2013, 40-65-betlar
4. Qodirov B.R. Shaxs psixologiyasi. Toshkent, 2014, 71-95-betlar

